PROTECȚIA MINORILOR ÎN MASS-MEDIA: DE LA CADRUL LEGAL LA NORMELE DEONTOLOGICE

Daria CAPAȚÎNA

CZU: 070:342.7:174 ***capatina.daria123@gmail.com***

This article summarizes the thesis with the same title aiming to identify the most serious and frequent violations of the legislation and ethical norms in covering the topics in which children are involved. Based on a quantitative and qualitative analysis the paper provides practical guidelines for improving the activity of the mass media in the field of child protection. Finally, the dimensions of the "children's rights-based approach" are conceptualized.

Tema protecției minorilor a devenit o prezenţă constantă în discursurile mediatice, abordările ştiinţifice şi educaţionale la nivel internaţional şi naţional. Totuși, analiza cantitativ-calitativă realizată în 2018 în cadrul acestui studiu nişte identifică carenţe care sfidează etica în abordarea subiectelor ale căror protagoniști și consumatori sunt copiii.

Astfel, am stabilit drept scop al lucrării, pe de o parte, analiza modului de reflectare mediatică a subiectelor în care sunt implicați minorii, și pe de altă parte, ca răspuns direct la încălcările identificate, realizarea unui ghid cu repere etice. Obiectivele trasate includ reliefarea tendințelor în aplicarea tehnicilor de mediatizare a subiectelor în care sunt implicați minorii de către instituțiile media din Republica Moldova în perioada 2018-2020, precum și realizarea unui ghid de norme etice și bune practici jurnalistice pentru reprezentarea profesionalistă a copiilor implicați în evenimente cu caracter negativ în mass-media online. Importanța teoretică a lucrării se regăsește în cadrul de conceptualizare a tehnicilor de mediatizare a subiectelor în care sunt implicați copiii și de operaționalizare a perspectivelor *jurnalismului constructiv* și ale *abordării bazate pe drepturile copilului*. Valoarea aplicativă a studiului se axează, atât pe dimensiunea cadrului metodologic de analiză sistematică a materialelor jurnalistice care implică minorii, cât și pe dimensiunea recomandărilor din ghidul cu norme etice propus, care pot servi la eficientizarea activității mass-mediei și la modificarea politicilor editoriale.

Primul capitol prezintă abordările conceptuale ale termenilor *copil* și *minor,* esențiali desfășurării acestui studiu.

Discursul academic autohton reliefează două tendințe în acest sens, una dintre care este axată pe faptul că „sunt minori și copiii" [5, p.3].

Experţii din domeniul drepturilor copilului evidențiază că termenul *minor* posedă o conotaţie negativă, fiind asociat cu pedepsirea copilului pentru săvârşirea unei ilegalităţi [3, p.19]. O abordare similară: „copiii nu sunt minori", o găsim și în *Ghidul de stil cu norme etice pentru jurnalişti* [1, p.40]. În dreptul internaţional se conturează un consens în a defini drept *copil* orice persoană sub vârsta de 18 ani în conformitate cu prevederile *Convenţiei cu privire la Drepturile Copiilor,* incluse în dreptul național al Republicii Moldova [7].

Conform aceleiași *Convenții,* protecția copiilor presupune „obligația de a acorda o atenție mai sporită copilului decât o simplă promovare a dreptului acestuia la protecție" [7]. Am continuat monitorizarea tehnicilor de reflectare a subiectelor în care sunt implicați minorii aplicate de către instituțiile media *ProTV, PublikaTV, Realitatea.md* și *Unimedia.info.* Au fost respectate cu rigoare criteriile după care a fost realizată analiza cantitativ-calitativă în 2018 pentru a garanta comparabilitatea rezultatelor, materialele fiind monitorizate în perioada 01.-01.2020-31.03.2020. Analiza cantitativă din 2020 a urmat modelul deductiv al codării [4]. În total au fost analizate conform 14 criterii 943 de subiecte în care sunt implicați minorii. În urma analizei realizate, observăm că doar 0,5% dintre materiale implică direct copilul.

În medie 84% din ceea ce un copil vede la televizor cu referire la semenii săi sunt situații cu context negativ, peste jumătate dintre materiale reprezentând copilul în ipostaza de „victimă" și în peste un sfert dezvăluindu-i identitatea. Presa acordă prioritate subiectelor de senzație sub forma știrilor, în medie, în circa 90% dintre cazuri. În 2020, aceleași categorii de subiecte: „infracțiuni" și „accidente" se regăsesc printre cele mai mediatizate. În articolele analizate sub aspect calitativ, a fost examinată modalitatea în care sunt încălcate principiile deontologice generale şi principiile specifice privind relatările despre minori.

Pentru analiza calitativ-comparativă, au fost alese subiectele de pe agenda comună a celor patru instituții monitorizate. În continuare, este prezentat succint un exemplu de realizare a analizei calitative.

În perioada 03-13.01.2020, instituțiile monitorizate au mediatizat subiectul unui tânăr de 20 de ani de la Costești care a decedat ca rezultat al unei bătăi din noaptea de Revelion.

Unul dintre bănuiți, ulterior învinuiți în acest caz, este un minor. Instituțiile în cauză au difuzat imagini cu momentul în care tânărul este bătut, încălcând norma 3.5 din *Codul Deontologic al Jurnalistului din Republica Moldova (CDJ)* [2]. Au fost folosite determinative expresive care exploatează latura senzaționalistă: „bătut cu bestialitate", „filmul groazei", evitarea cărora este recomandată de *Ghidul de stil cu norme etice pentru jurnaliști* [1]. În articolele analizate, se regăsesc relatări detaliate despre incident, detaliile morbide ale crimelor reprezentând informații cu impact negativ asupra copiilor conform prevederilor art. 3 din *Legea cu privire la protecţia copiilor împotriva impactului negativ al informației* [8]. În același timp, instituțiile monitorizate au încălcat în repetate rânduri dreptul la prezumția nevinovăției minorului, *Unimedia.info* scriind: „Făptașii, au fost reținuți de poliție". *ProTV*, la înmormântarea tânărului, intervievează două surse despre persoanele reținute: „Dintr-o familie unde mama nu e, tatăl e închis. – E adevărat că tatăl e închis pentru că și-ar fi ucis soția? – Da, așa se spune", unde identificăm, pe lângă intervievarea surselor ocazionale, imixtiune în viața privată, încălcarea dreptului la demnitate și al prezumției de nevinovăție, și stigmatizarea persoanei. Instituțiile monitorizate au dezvăluit identitatea victimei, fapt care facilitează identificarea fratelui minor al acesteia, pe care mass-media l-a implicat în relatările sale și amplifică posibilitatea plasării minorului în situații de risc.

Astfel, a fost încălcată norma 3.16 din *CDJ*. Au fost încălcate drepturile minorului învinuit la demnitate și la protecția identității, în contextul în care, în videourile și fotografiile publicate sunt vizibile numele a două persoane catalogate drept „ucigași".

Citarea chiar din titlu a scandărilor: „Bandiți, bandiți, nu minori! Moarte pentru moarte" contravine normei 1.6 din *CDJ*.

În acest sens, semnalăm derogări de la respectarea art. 3 și 4 din *Legea cu privire la protecţia copiilor împotriva impactului negativ al informaţiei*. În cazul tuturor instituțiilor monitorizate, au fost utilizate formulări care pun accentul pe minorul suspect cercetat în libertate și care cauzează tulburări de percepție în rândurile cititorilor.

Astfel, *Realitatea.md* menționând pe o tonalitate acuzatoare în corpul știrii: „iar minorul care l-a bătut cu bestialitate a fost eliberat la scurt timp după reținere".

Aceste *formulări* au dus la conversații care instigă la ură, identificate în secțiunea de comentarii. În acest context, menționăm încălcarea normei 2.40 a *CDJ*. În același sens, identificăm drept periculos accesul copiilor la colecțiile de materiale categorisite și arhivate prin intermediul hashtag-urilor: „tânăr bătut la Costești", „omor", „tânăr omorât în bătaie". În cele din urmă, considerăm că sunt necesare anumite schimbări în modalitatea de tratare a subiectelor despre copii, astfel, venim cu un șir de recomandări și instrumente practice pentru instituțiile media tradiționale transpuse în spațiul virtual și pentru portalurile native.În primele pagini ale Ghidului propus sunt adaptate la condițiile jurnalismului din RM principii pentru un jurnalism responsabil în privinţa copiilor ale diferitelor organizații, corporații sau instituții precum BBC, UNICEF și Salvați Copiii. În continuare, este operaționalizat conceptul CRBA (*children's rights based approach*, în traducere – abordare bazată pe drepturile copilului) care diferă de abordările „centrate pe copil" și de cele „bazate pe bunăstarea copilului" care totuși consideră că copilul este un obiect, beneficiar sau „victimă", pentru care se iau decizii [9]. Ghidul oferă un set de recomandări pentru implementarea dimensiunilor CRBA în activitatea jurnalistică în baza unui set de acțiuni simultane la diferite niveluri. La fel, sunt propuse un șir de recomandări pentru relatările mediatice despre copiii supuși violenței, autori sau martori ai violenței, copiii în conflict cu legea, copiii care practică vagabondajul și/sau cerșitul, copiii care s-au sinucis, sau au avut o tentativă de suicid.

Luând în considerare toate încălcările depistate în cadrul analizei efectuate, am elaborat un șir de repere, inclusiv cu referire la potențialele probleme, pentru jurnalismul online, printre care faptul ca toate produsele media de pe prima pagină a site-urilor informative să corespundă publicului general ce include copiii și moderarea secțiunilor pentru comentarii în cazul subiectelor cu context negativ în care sunt implicați copii. Însumând toate aceste recomandări, am conceptualizat perspectiva de *jurnalism constructiv*. Studiul *Răspunsurile cognitive ale copiilor la știrile constructive TV* demonstrează că știrile constructive îi inspiră pe copii să se gândească activ la ideile pe care le-ar putea realiza pentru a ajuta la rezolvarea problemei descrise în articol [6]. *Concluziile și recomandările* acestui studiu au fost tangențial reliefate pe parcursul articolului.

În cele din urmă, constatăm că instituțiile monitorizate continuă să încalce un șir de prevederi legale și să neglijeze mai multe norme etice în procesul de reflectare a imaginii copiilor. Le propunem jurnaliștilor să promoveze inițiative proprii: campanii de presă, proiecte media, care să reflecte subiectele în care sunt implicați minorii. Considerăm că instituțiile de presă autohtone ar trebui să reevalueze principiile politicilor editoriale care le ghidează activitatea. În acest sens, Ghidul propus oferă linii directoare care pot fi aplicate.

Referințe:

1. ASOCIAȚIA PRESEI INDEPENDENTE. *Ghid de stil cu norme etice pentru jurnaliști*. Ediția a II-a revăzută și completată. Chișinău: Bons Offices. 104 p.
2. CONSILIUL DE PRESĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA. *Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova.* Chișinău, 2019. 12 p.
3. ROTARI, O. *Delincvența juvenilă: probleme actuale și căi de soluționare*. Chișinău: ULIM, 2010. 202 p.
4. SANDU A. *Metode de cercetare în ştiinţa comunicării.* Universitatea ,,Mihail Kogălniceanu'', Facultatea de Drept. Iași: Lumen, 2012. 124 p.
5. STEPANOV, G., RUSNAC, L. *Ghid de bune practici jurnalistice. Protecția minorilor în mass-media*. Chișinău: Consiliul de Presă din Republica Moldova, 2012. 12 p.
6. KLEEMANS, M., DOHMEN, R., SCHLINDWEIN, L. F, TAMBOER, S. L., DE LEEUW, R. N. H., BUIJZEN, M. *Children's cognitive responses to constructive television news*. SAGE Journals 2019, vol. 20(4), pp. 568 - 582.
7. *Convenţia ONU Cu Privire La Drepturile Copiilor*. [Accesat 10.03.2020]. Disponibil:https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005 final.pdf.
8. *Legea cu privire la protecţia copiilor împotriva impactului negativ al informaţiei* nr. 30 din 07.03.2013, în vigoare din 05.07.2013. [Accesat 10.-03.2020].Disponibil: http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=347276&lang=1.
9. UNICEF. Online Training: *Child Rights and Why They Matter*. [Accesat 10.03.2020]. Disponibil: https://agora.unicef.org/course/info.php?id=110-73.